

The Gibraltar Dispute in the Post-Brexit Era: A Legal, Political, and Security Analysis of the UK–Spain Geopolitical Conflict

Mohammad Samiei*

PhD Candidate of British Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran

Received: 2026-02-06

Accepted: 2026-05-12

Extended Abstract

Introduction

The Gibraltar dispute, as one of the oldest and most complex geopolitical disputes in Europe, has always had an important place in international relations and the politics of regional powers. This small area at the mouth of the Mediterranean is strategically vital from both geopolitical and economic perspectives. Since the Treaty of Utrecht in 1713, when Gibraltar officially came under British rule, Spain has never relinquished its claim to the territory, resulting in a long-standing dispute between the two countries. The importance of this dispute increased after Brexit, as Britain's withdrawal from the European Union altered the previous institutional and legal framework, providing Spain with new tools to exert pressure on London. From this perspective, Gibraltar is not just a territorial dispute, but also a laboratory for measuring the consequences of Brexit in geopolitics and international law.

The background of the research conducted shows that each of the existing studies has focused more on one dimension of the conflict. Some researchers, such as Verdu Baeza, have analyzed the role of the "Gibraltar people" in consolidating British sovereignty and resisting Spanish pressures, with a focus on local identity

* Corresponding author, Email: m.sameie8979@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0003-1191-4561>

Copyright© 2026. TMU Press. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

and the institutional consequences of Brexit. Others, such as Jikia and Jincharadze, have highlighted more economic and geographical aspects, showing that the strong dependence of the Gibraltar economy on the Spanish border labor force and the EU market was a key factor in the people's widespread opposition to Brexit. From the theoretical framework perspective, the present study is grounded in geopolitical theories and international law. At the geopolitical level, classic theories such as Mackinder's "Heartland" and Spykman's "Rimland" demonstrate the vital importance of controlling strategic maritime and land points in the global balance of power. Gibraltar, as the gateway to the Mediterranean, is considered an unparalleled strategic point from this perspective. Britain utilizes its military hard power and strategic position, while Spain, relying on the soft power of the European Union and its legal legitimacy, attempts to exert diplomatic pressure. At the legal level, two fundamental principles of international law—territorial integrity on the one hand and the right to self-determination on the other—are also brought into conflict in this dispute, making its final resolution more complex.

Methodology

The methodology of this article is based on documentary content analysis. The sources used include reputable scientific articles, academic books, legal documents, historical treaties, official reports of governments and international institutions, and data published on reputable websites. This method has enabled the author to analyze historical and contemporary trends within a coherent context, while examining existing documents in depth. Document content analysis has also enabled the comparison of diverse perspectives across the legal, geopolitical, economic, and security fields, enriching the research findings. In addition, an attempt has been made to incorporate up-to-date data, including new agreements and negotiations between the UK, Spain, and the EU, to ensure the analysis has both historical context and practical and policy-making value.

Result and Discussion

The research findings indicate that Brexit has had a significant impact on the course of the Gibraltar dispute, effectively reshaping the previous dynamics. The first and perhaps most important finding is that the UK's exit from the EU left Spain's hand open to exerting diplomatic and legal pressure. Before Brexit, the EU institutional framework moderated between London and Madrid. Still, after

Britain's exit, Spain gained greater control over the negotiation process by relying on its veto power and influence over EU policies. This development not only affected the direct negotiations on the land border and the movement of daily workers, but also enabled Spain to raise the issue of Gibraltar at higher levels of the EU.

The second finding concerns the active role of the people and the local government of Gibraltar. Unlike many disputed territories where the people are considered passive, the local community has become a key player in this case. The decisive vote of the people of Gibraltar to remain in the EU, the active participation of the local government in the negotiations, and the continued emphasis on the right to self-determination show that local will cannot be ignored in any agreement. This complements classical geopolitical analyses, indicating that local actors can have significant weight in modern territorial disputes within the power equation.

The third finding concerns the security and military dimensions. As a strategic point at the entrance to the Mediterranean, Gibraltar plays a key role in the military strategies of the UK and NATO. The research data shows that despite increasing economic and diplomatic pressure from Spain, the UK is not willing to retreat from its military presence in the region. This presence is not only a symbol of sovereignty, but also a practical guarantee of the UK's continued role in the security of Europe and the Mediterranean. Therefore, from a security perspective, it seems unlikely that even extensive post-Brexit agreements will be able to change the UK's military position. The fourth finding emphasizes the legal aspects of the treaty. A review of historical documents and treaties, notably the Treaty of Utrecht, shows that the legal basis of UK sovereignty remains solid. Still, the principle of Spanish territorial integrity and the inclusion of Gibraltar on the UN list of non-self-governing territories have complicated the situation. The research findings indicate that neither of the two principles, "self-determination" and "territorial integrity," can resolve the conflict alone; only through their combination can a lasting agreement be reached. Brexit has made this conflict more obvious and has shown that the institutional frameworks of the European Union have, to some extent, prevented its emergence in the past.

Conclusion

The research concludes that the future of the Gibraltar dispute is likely to be shaped by phased, multilateral agreements. Such agreements could cover practical areas, such as border crossings, taxation, trade, and security cooperation, without

necessarily leading to a final resolution of the sovereignty issue. Indeed, the Gibraltar dispute in the post-Brexit era has evolved into more than a purely legal or political issue; it has become an arena for simultaneously testing geopolitical theories, multilateral diplomacy, and international law.

Keywords: Gibraltar, Brexit, Geopolitics, Sovereignty, International Law, Regional Security, European Union

مناقشه جبل الطارق در دوران پسابریگزیت:

تحلیل حقوقی، سیاسی و امنیتی از اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و اسپانیا

محمد سمیعی*

دانشجوی دکتری مطالعات بریتانیا، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۱۴

پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۹

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی مناقشه ژئوپلیتیکی جبل الطارق میان بریتانیا و اسپانیا در دوره پسابریگزیت پرداخته و هدف اصلی آن تحلیل تأثیر برگزیت بر حاکمیت، سیاست‌ها و امنیت منطقه‌ای است. سوال پژوهش این است که خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا چگونه روند مناقشه جبل الطارق را تحت تأثیر قرار داده و چه گزینه‌هایی برای حل اختلاف موجود است؟ فرضیه مقاله بر این پایه استوار است که برگزیت مناقشه را پیچیده‌تر کرده است و حل آن بدون تلفیق رویکردهای حقوقی، امنیتی و دیپلماتیک ممکن نیست. پژوهش از نوع توصیفی تحلیلی و مبتنی بر تحلیل محتوای اسنادی و مرور منابع کتابخانه‌ای، مقالات علمی و منابع اینترنتی معتبر دولتی و بین‌المللی است. چارچوب نظری شامل نظریه‌های ژئوپلیتیک هالفورد مکیندر و اسپایکمن، اصول حقوق بین‌الملل و معاهدات تاریخی مانند اوترخت و منشور ملل متحد است. این چارچوب امکان تحلیل همزمان ابعاد حاکمیت، امنیت، حقوق و تأثیرات برگزیت را فراهم کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که برگزیت محدودیت‌های نهادی اتحادیه اروپا را کاهش داده و قدرت چانه‌زنی اسپانیا در مورد حاکمیت جبل الطارق را افزایش داده است، در حالی که دولت و مردم جبل الطارق با نقش فعال در مذاکرات، تلاش کرده‌اند حاکمیت و رفاه اقتصادی خود را حفظ کنند. همچنین، توافقات چندجانبه جدید نشان‌دهنده ضرورت تلفیق راهکارهای حقوقی، اقتصادی و امنیتی برای کاهش تنش‌ها و تضمین ثبات منطقه‌ای هستند. این مطالعه، جبل الطارق را نمونه‌ای از پیچیدگی‌های حاکمیت و ژئوپلیتیک جدید و تأثیر مستقیم تحولات اروپایی بر امنیت و سیاست منطقه‌ای و بین‌المللی نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: جبل الطارق، برگزیت، ژئوپلیتیک، حاکمیت، حقوق بین‌الملل، امنیت منطقه‌ای، اتحادیه اروپا

۱. مقدمه

اختلاف بر سر حاکمیت جبل الطارق^۱ یکی از کهن‌ترین مناقشات ژئوپلیتیکی اروپا است که با خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا وارد مرحله‌ای جدید و پیچیده‌تری شده است. جبل الطارق به دلیل موقعیت راهبردی خود در ورودی دریای مدیترانه، همواره موقعیتی حساس در معادلات امنیتی، تجاری و سیاسی اروپا داشته است. از یک سو، بریتانیا آن را بخشی جدایی‌ناپذیر از قلمرو خود و نماد حضور جهانی خود می‌داند، و از سوی دیگر، اسپانیا آن را بخشی از تاریخ استعماری و منبعی از تهدید برای تمامیت ارضی خویش قلمداد می‌کند. به همین دلیل، این قلمرو کوچک بارها به بستری برای تنش دیپلماتیک میان لندن و مادرید بدل شده است. اهمیت این موضوع صرفاً محدود به سطح دوجانبه میان بریتانیا و اسپانیا نیست، بلکه در سطحی کلان‌تر، به پرسش‌هایی بنیادین در حوزه روابط بین‌الملل پیوند می‌خورد که چگونه مرزهای سیاسی و هویتی در اروپای پسابریگزیت^۲ بازتعریف می‌شوند؟ نقش قدرت‌های متوسط در کنترل گذرگاه‌های ژئوپلیتیکی چه تأثیری بر نظم منطقه‌ای دارد؟ و آیا اتحادیه اروپا می‌تواند بدون بریتانیا در تنظیم مناسبات راهبردی مدیترانه نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کند؟

خروج بریتانیا از ساختارهای نهادی اتحادیه اروپا باعث شد تا توافقات پیشین در خصوص جابه‌جایی افراد، دسترسی‌های اقتصادی و ترتیبات مرزی در جبل الطارق به چالش کشیده شوند. در عین حال، اسپانیا تلاش کرده است تا با اتکا به موقعیت جدید خود در چارچوب اتحادیه اروپا پس از خروج بریتانیا، فشار بیشتری بر لندن وارد آورد و مدیریت مشترک یا تغییر وضعیت حقوقی این منطقه را مطرح کند. اما این روند نه تنها جنبه حقوقی، بلکه ابعادی امنیتی، اقتصادی و هویتی نیز پیدا کرده است. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر تحلیل پیامدهای ژئوپلیتیکی برگزیت بر مناقشه جبل الطارق و بررسی راهبردهای متعارض بریتانیا و اسپانیا در قبال این گذرگاه است. پرسش اصلی مقاله این است که آیا برگزیت فرصتی برای اسپانیا در جهت تقویت موقعیت چانه‌زنی خود ایجاد کرده، یا بالعکس به تداوم نقش بریتانیا به عنوان قدرت دریایی و ژئوپلیتیکی در مدیترانه مشروعیت بخشیده است و چه گزینه‌هایی برای این حل اختلاف وجود دارد؟ فرضیه اولیه پژوهش این است که برگزیت اگرچه ابزارهای نهادی اتحادیه اروپا را به سود اسپانیا تقویت کرده، اما در عمل باعث بازگشت به الگوهای سنتی قدرت دریایی بریتانیا و افزایش رقابت ژئوپلیتیکی در مدیترانه شده است.

خلاء اصلی در پژوهش‌های پیشین، تحلیل‌های تلفیقی در مورد مناقشه جبل الطارق است. ادبیات موجود عمدتاً یا از منظر حقوق بین‌الملل و حاکمیت سرزمینی به مسئله پرداخته، یا آن را در قالبی محدود به تنش‌های دوجانبه بریتانیا

^۱ Gibraltar

^۲ پسابریگزیت (Post Brexit) به زمان پس از خروج رسمی بریتانیا از اتحادیه اروپا در ۳۱ ژانویه ۲۰۲۰ و مرحله جاری پس از پایان دوره گذار برگزیت در ۳۱ دسامبر ۲۰۲۰ اشاره دارد.

و اسپانیا بررسی کرده است و کمتر مطالعه‌ای توانسته است تا مناقشه را در چارچوب تغییرات ساختاری پسابرگزیت و تأثیر آن بر معادلات قدرت منطقه‌ای توضیح دهد. این پرسش که چگونه خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا بر ابزارهای چانه‌زنی اسپانیا و موقعیت راهبردی بریتانیا در مدیترانه اثر گذاشته است، هنوز پاسخی نظام‌مند و تحلیلی دریافت نکرده است. بنابراین، پژوهش با ترکیب رویکرد ژئوپلیتیکی و نظریه‌های روابط بین‌الملل در تلاش است تا این شکاف را پر کند و تصویری تحلیلی‌تر از مناقشه ارائه دهد.

۲. پیشینه پژوهش

در زمینه اختلاف ژئوپلیتیکی بریتانیا و اسپانیا در جبل الطارق چند پژوهش انجام شده که هر یک ابعاد خاصی از این مناقشه را بررسی کرده‌اند. خسوس وردو بائزا^۱ (۲۰۲۴) در پژوهش خود بر ابعاد هویتی و حقوقی مناقشه پسابرگزیت متمرکز است و استدلال می‌کند که برگزیت نه تنها ساختارهای همکاری پیشین را فرو ریخته، بلکه فرصتی برای بازتعریف هویت سیاسی و جایگاه نهادی جبل الطارق فراهم کرده است. وی تأکید دارد که هم اسپانیا و هم بریتانیا ناگزیر هستند تا سنت‌های تاریخی و نهادهای استعماری را بازبینی کنند و نقش مردم جبل الطارق را در این فرآیند به رسمیت بشناسند. در غیر این صورت، این مناقشه ژئوپلیتیکی ادامه‌دار خواهد بود و به نتیجه مثبتی نخواهد رسید.

ماریام جیکیا^۲ و کتوان جینچارادزه^۳ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای بُعد اقتصادی و جغرافیایی مناقشه را بررسی کردند و نشان دادند که اقتصاد جبل الطارق وابستگی به واردات، خدمات مالی و به‌ویژه نیروی کار اسپانیایی دارد و این مسئله تعیین‌کننده اصلی در مخالفت مردم با برگزیت بوده است، چون اقتصاد جبل الطارق تحت تأثیر حاکمیت بریتانیا بر این کشور در دوران پسابرگزیت و به خصوص پس از همه‌گیری کرونا درصد بالایی از تورم و کاهش تولید ناخالص داخلی را تجربه کرده است. آن‌ها همچنین به طرح‌های حاکمیت مشترک به‌عنوان یکی از گزینه‌های تاریخی اشاره و مزایا و معایب آن را از منظر اقتصادی و سیاسی تحلیل می‌کنند. در این چارچوب، نقش برگزیت به‌عنوان یک متغیر شتاب‌دهنده در طرح دوباره این مدل‌ها مطرح شده است.

آلخاندرو دل‌واله گالوز^۴ (۲۰۱۷) در مقاله خود با اتخاذ رویکردی حقوقی-راهبردی تلاش می‌کند راه‌حل‌های عملی و قابل اجرا برای مدیریت مناقشه ارائه دهد. وی پیشنهاد می‌کند که یک «روش همزیستی»^۵ موقت برای تسهیل

۱. Jesus Verdú-Baeza

۲. Mariam Jikia

۳. Ketvan Jincharadze

۴. Alehandro Del Valle Gálvez

۵. روش همزیستی (Modus Vivendi) در حقوق و روابط بین‌الملل به توافقی موقت و غالباً غیررسمی میان دولت‌ها اشاره دارد که بدون راحل نهایی اختلافات، چارچوبی عملی برای همزیستی و همکاری فراهم می‌کند. این سازوکار معمولاً برای مدیریت مسائل فوری مانند عبور و مرور مرزی یا همکاری‌های اقتصادی و امنیتی به کار می‌رود تا از تشدید تنش‌ها جلوگیری شود (RunSensible, n.d).

همکاری‌های مرزی، مدیریت مشترک فرودگاه و شفافیت مالی به‌عنوان گام‌های میانی در نظر گرفته شود. در عین حال، بر دشواری تحقق حاکمیت مشترک بدون رضایت مردم جبل الطارق و ملاحظات امنیتی بریتانیا تأکید دارد. این رویکرد بیش از همه به جنبه‌های حقوقی و نهادی توجه دارد و می‌کوشد از خلال قواعد بین‌الملل و تجربه‌های مشابه، مسیری واقع‌بینانه پیشنهاد کند.

جنبه نوآوری پژوهش حاضر در این است که برخلاف پژوهش‌های پیشین که هر یک تنها بر یک بُعد خاص از مناقشه جبل الطارق اعم از اقتصادی، حقوقی یا اجتماعی تمرکز داشته‌اند، این مطالعه با بهره‌گیری از چارچوب نظری ژئوپلیتیک و روش تحلیل محتوای اسنادی، تلاش می‌کند تا ابعاد سیاسی، حقوقی، امنیتی و محلی را به صورت تلفیقی و در بستر پیامدهای مستقیم برگزیت مورد بررسی قرار دهد. بدین ترتیب مقاله نه تنها یک تصویر جامع از تحولات پسابریگزیت ارائه می‌دهد، بلکه با تحلیل همزمان نقش دولت‌ها، اتحادیه اروپا، مردم جبل الطارق و قراردادهای امنیتی-حقوقی، شکاف موجود در ادبیات پیشین را پر می‌کند. این رویکرد میان‌رشته‌ای و جامع، امکانی برای پیش‌بینی روندهای آینده و درک پیامدهای ژئوپلیتیکی این مناقشه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم می‌آورد که پیش‌تر در تحقیقات مشابه کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۳- روش پژوهش

پژوهش از نوع توصیفی تحلیلی است و از رویکرد کیفی و به‌طور مشخص از روش تحلیل محتوای اسنادی بهره‌گیری می‌کند. دلیل انتخاب این روش آن است که مناقشه جبل الطارق و ابعاد پسابریگزیتی آن بیش از هر چیز در سطح گفتمان‌ها، اسناد حقوقی، مواضع رسمی دولت‌ها و تحلیل‌های تخصصی بازتاب دارد و داده‌های میدانی یا آماری قابل اتکا کمتری برای مطالعه آن وجود دارد. تحلیل محتوای اسنادی این امکان را فراهم می‌سازد تا از خلال بررسی منابع مکتوب، اعم از مقالات علمی، کتاب‌های معتبر در حوزه روابط بین‌الملل و ژئوپلیتیک، گزارش‌های سیاسی، و نیز داده‌های منتشرشده در تارنماهای رسمی و پایگاه‌های معتبر خبری و تحلیلی، الگوهای معنایی و استدلالی بازیگران اصلی شناسایی شوند. در این مسیر، تلاش شده است تا با پرهیز از یک‌جانبه‌گرایی، منابع متنوعی از هر دو سوی مناقشه گردآوری و تحلیل شوند. برای مثال، مواضع بریتانیا و اسپانیا در قالب اسناد رسمی، بیانیه‌های دولتی و مصاحبه‌های سیاستمداران با داده‌های ثانویه موجود در مقالات و کتاب‌ها تطبیق داده شده است. همچنین، گزارش‌های منتشرشده توسط اتحادیه اروپا و اندیشکده‌های معتبر اروپایی و بین‌المللی به‌عنوان بخشی از زمینه‌سازهای تحلیلی به کار رفته‌اند. فرآیند تحلیل شامل شناسایی مضامین کلیدی مانند «حاکمیت»، «نظم اروپایی پسابریگزیت»، «ژئوپلیتیک مدیترانه» و «امنیت مرزی» و مقایسه آن‌ها در گفتمان دو کشور است تا نقاط همگرایی و واگرایی مشخص شود.

۴. مبانی نظری

۴-۱. مکیندر، ماهان، اسپایکمن: نظریات ژئوپلیتیک کلاسیک

مطالعه مناقشات سرزمینی در روابط بین‌الملل از گذشته در پرتو نظریه‌های ژئوپلیتیکی شکل گرفته است. ژئوپلیتیک به‌عنوان دانشی که رابطه میان جغرافیا و سیاست را تحلیل می‌کند، به‌ویژه در قلمروهای مورد مناقشه اهمیت دوچندان می‌یابد. در این زمینه، نظریه‌های کلاسیک همچون هارتلند هالفورد مکیندر و تأکید وی بر اهمیت موقعیت‌های جغرافیایی در تعیین سرنوشت قدرت‌های جهانی، یا نظریه آلفرد ماهان درباره نقش قدرت دریایی در برتری راهبردی، همچنان در فهم مناقشه ژئوپلیتیکی کارآمد هستند (Mahan, 1890: 37-39). طبق نظریه مکیندر، «هارتلند» به منطقه مرکزی اوراسیا، شامل بخش‌هایی از روسیه امروزی، اوکراین و آسیای مرکزی اشاره دارد. مکیندر استدلال می‌کرد که این منطقه به دلیل منابع طبیعی گسترده و موقعیت جغرافیایی از نظر استراتژیک، محوری است و آن را به کلید کنترل جهان تبدیل می‌کند (Šerić, 2023). نظریه ماهان بر مفهوم قدرت دریایی به عنوان کلید عظمت ملی و نفوذ جهانی متمرکز است. ماهان استدلال می‌کرد که کنترل دریاها از طریق یک نیروی دریایی قوی برای امنیت، رفاه و توانایی یک ملت برای اعمال قدرت در سطح بین‌المللی ضروری است (Maurer, 2022). گذرگاه‌های دریایی راهبردی در چارچوب مکیندر به‌عنوان نقطه‌ای کلیدی برای کنترل مسیرهای ژئوپلیتیکی، و در منطق ماهان، به‌عنوان یک «نقطه دریایی حیاتی» برای تسلط بر تجارت جهانی و امنیت دریایی شناخته می‌شود. افزون بر این، نظریه نیکلاس اسپایکمن درباره «ریملند» نیز نشان می‌دهد که مناطق حاشیه‌ای و گذرگاه‌های مرزی می‌توانند نقشی تعیین‌کننده در موازنه قدرت ایفا کنند.

۴-۲. کوهن و نای: وابستگی متقابل پیچیده/ قدرت نرم

در کنار مباحث ژئوپلیتیک کلاسیک، مفهوم حاکمیت و ترکیب قدرت سخت و نرم در فهم مناقشه اهمیت دارد. نظریه‌های نوین روابط بین‌الملل، به‌ویژه دیدگاه رابرت کوهن^۱ و جوزف نای^۲ در خصوص وابستگی متقابل پیچیده^۳ و تمایز میان قدرت سخت و نرم، راهگشا است. بریتانیا از یک‌سو با اتکا به قدرت سخت خود یعنی حضور نظامی و کنترل دریایی، سعی در تثبیت حاکمیت بر جبل‌الطارق دارد؛ و از سوی دیگر از ابزارهای قدرت نرم همچون تأکید بر هویت بومیان جبل‌الطارق به‌عنوان شهروندان بریتانیایی و پیوندهای فرهنگی و سیاسی با لندن، استفاده می‌کند. در مقابل، اسپانیا در قالب قدرت نرم تلاش دارد تا مشروعیت خود را از طریق ارجاع به اصول بین‌المللی تمامیت ارضی و

^۱. Robert Cohen

^۲. Joseph Nye

^۳. Complex Interdependence Theory

میراث استعمارزدایی تقویت کند و در عین حال با استفاده از ابزارهای نهادی اتحادیه اروپا فشارهای غیرمستقیم وارد آورد. این ترکیب قدرت سخت و نرم نشان می‌دهد که مناقشه جبل الطارق را نمی‌توان صرفاً در چارچوب توازن سستی قوا تحلیل کرد، بلکه باید آن را محصول هم‌نشینی لایه‌های متنوع قدرت دانست (Bichsel, 2011: 8-11).

۳-۴. کاسسه: حق تعیین سرنوشت

از منظر حقوق بین‌الملل نیز چارچوب نظری این پژوهش بر اهمیت معاهدات و اسناد حقوقی متمرکز است. معاهده اوترخت^۱ در سال ۱۷۱۳ که حاکمیت جبل الطارق را به بریتانیا واگذار کرد، همچنان مبنای حقوقی اصلی ادعای لندن محسوب می‌شود، در حالی که اسپانیا آن را سندی تاریخی می‌داند که باید در پرتو تحولات معاصر بازنگری شود. در این زمینه، نظریه‌های حقوق بین‌الملل معاصر، از جمله رویکرد آنتونیو کاسسه^۲ در باب حق تعیین سرنوشت و تداخل آن با اصل تمامیت ارضی، چارچوبی تحلیلی برای فهم مناقشه فراهم می‌کنند. از یک‌سو، بریتانیا بر حق تعیین سرنوشت مردم جبل الطارق استناد می‌کند و از سوی دیگر اسپانیا به اصل تمامیت ارضی تکیه دارد که نمونه بارز پیچیدگی حقوقی تعارضات و مناقشات سرزمینی است. این دوگانه حقوقی در ادبیات روابط بین‌الملل به‌عنوان منبعی برای تداوم مناقشه‌های مزمن شناخته می‌شود و در مورد جبل الطارق اهمیت مضاعف دارد.

برگزیت به‌عنوان یک متغیر کلیدی چارچوب نظری این پژوهش را تکمیل می‌کند. خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا نه تنها جایگاه نهادی لندن را در چارچوب تصمیم‌گیری‌های اروپایی تضعیف کرد، بلکه به‌طور همزمان فرصت‌هایی تازه برای اسپانیا در چارچوب اتحادیه اروپا فراهم ساخت. در سطح نظری، می‌توان این وضعیت را در پرتو بحث‌های پیرامون «بازتعریف نقش دولت-ملت در عصر یکپارچگی و واگرایی منطقه‌ای» بررسی کرد. نظریه‌پردازانی چون اندرو موراوچیک^۳ در نظریه بین‌دولت‌گرایی لیبرال^۴ نشان داده‌اند که نهادهای منطقه‌ای همچون اتحادیه اروپا می‌توانند ابزار چانه‌زنی دولت‌ها را تقویت کنند. بنابراین اسپانیا توانسته است با استفاده از سازوکارهای اتحادیه اروپا در مذاکرات پسابریگزیت، فشارهای حقوقی و سیاسی بیشتری بر بریتانیا اعمال کند. با این حال، از منظر واقع‌گرایی، بریتانیا تلاش کرده است تا با تأکید بر قدرت دریایی سنتی و روابط امنیتی فراتلانتیک مانند پیمان آکوس^۵، اثرات منفی خروج از اتحادیه اروپا را جبران و همچنان جبل الطارق را به‌عنوان نمادی از حضور جهانی خود حفظ کند. در این چارچوب، برگزیت عاملی برای بازآرایی ژئوپلیتیک در مناقشه جبل الطارق به شمار می‌آید (Hogarth, 2017). پیمان آکوس یک

1. Treaty of Utrecht

2. Antonio Casse

3. Andrew Morawiecki

4. Liberal Intergovernmentalism

5. AUKUS

همکاری امنیتی سه‌جانبه بین استرالیا، بریتانیا و ایالات متحده است که رسماً در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۱ اعلام شد. نام این پیمان مخفی است که از حروف اول سه کشور عضو گرفته شده است. هدف این پیمان، تقویت همکاری‌های دفاعی، امنیتی و فناوری بین سه کشور است و عمدتاً بر پاسخ به چالش‌های راهبردی در منطقه هند و اقیانوسیه تمرکز دارد که به طور گسترده به عنوان وزنه تعادل در برابر نفوذ رو به رشد چین شناخته می‌شود (Wilkins, 2021).

بر این اساس، چارچوب نظری حاضر امکان تحلیل همزمان ابعاد جغرافیایی قدرت، ابزارهای حقوق بین‌الملل و سازوکارهای قدرت سخت و نرم را فراهم می‌کند. در این پژوهش، این چارچوب برای بررسی تأثیر تحولات ساختاری ناشی از برگزیت بر موازنه قدرت، موقعیت بازیگران و گزینه‌های حل مناقشه در یک گذرگاه ژئوپلیتیکی راهبردی به کار گرفته می‌شود.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. تحلیل تاریخی و زمینه‌های مناقشه جبل الطارق پیش از برگزیت

مناقشه جبل الطارق ریشه در رقابت‌های استعماری قرون هفدهم و هجدهم میلادی دارد. در سال ۱۷۰۴، در جنگ‌های جانشینی اسپانیا^۱، ناوگان دریایی بریتانیا و متحدان آن، این صخره راهبردی را تصرف کردند. این نقطه عطف تاریخی نه تنها آغاز حاکمیت بریتانیا بر جبل الطارق بود، بلکه برای اسپانیا به نمادی از شکست ملی و از دست دادن یکی از کلیدی‌ترین نقاط ژئوپلیتیکی بدل شد. معاهده اوترخت در سال ۱۷۱۳ به صورت رسمی جبل الطارق را به بریتانیا واگذار کرد، اما این معاهده نه به معنای پایان مناقشه، بلکه آغاز دورانی طولانی از چالش‌های سیاسی و حقوقی میان دو کشور بود. اسپانیا از همان ابتدا معاهده را سندی تحمیلی می‌دانست و در طول قرون بعدی همواره تلاش کرد تا این وضعیت را بازگرداند. این بنیان تاریخی باعث شد تا مسئله جبل الطارق به بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت ملی اسپانیا و یک پرونده دائمی در روابط دوجانبه با بریتانیا تبدیل شود (O'Railly, 1999).

در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، اهمیت ژئوپلیتیکی جبل الطارق با تحولات منطقه‌ای و جهانی افزایش یافت. تسلط بر این تنگه برای بریتانیا معادل کنترل ورودی دریای مدیترانه بود و به آن‌ها امکان می‌داد تا مسیرهای تجاری خود از دریای مدیترانه به هند و غرب آسیا را تحت نظارت داشته باشد. جنگ‌های ناپلئونی و سپس جنگ جهانی اول نشان دادند که جبل الطارق به عنوان یک پایگاه دریایی و نظامی نقش تعیین‌کننده‌ای در امنیت و قدرت دریایی بریتانیا داشته است. اسپانیا در این دوره، به دلیل ضعف داخلی و بی‌ثباتی سیاسی، نتوانست چالش جدی در برابر حضور بریتانیا ایجاد کند. با این حال، در حافظه سیاسی اسپانیایی‌ها، جبل الطارق همواره یک «قلمرو از دست رفته» تلقی می‌شد و

^۱ Wars of the Spanish Succession

بخشی از گفتمان بازسازی ملی باقی ماند. این پیوند میان حافظه تاریخی و سیاست عملی، بستر پایداری برای استمرار مناقشه فراهم کرد (Naldi, 1984).

با آغاز قرن بیستم و به‌ویژه پس از جنگ جهانی دوم، مناقشه جبل الطارق ابعاد جدیدی یافت. تأسیس سازمان ملل متحد و برجسته شدن اصل حق تعیین سرنوشت، زمینه‌ای برای بریتانیا فراهم کرد تا از هویت بومیان جبل الطارق در برابر ادعای اسپانیا استفاده کند. در سال ۱۹۶۷، بریتانیا همه‌پرسی‌ای برگزار کرد که در آن اکثریت قاطع مردم جبل الطارق خواستار باقی ماندن تحت حاکمیت بریتانیا شدند. این رخداد برای لندن به‌عنوان تأیید مشروعیت مردمی تلقی شد، اما مادرید آن را نپذیرفت و اسپانیا اصل تمامیت ارضی خود را در برابر استدلال بریتانیا مطرح کرد. در سال ۱۹۶۹، فرانسیسکو فرانکو^۱، رهبر وقت اسپانیا، مرز زمینی با جبل الطارق را بست و تلاش کرد از فشار اقتصادی به‌عنوان ابزاری برای بازگرداندن منطقه به تمامیت ارضی خود استفاده کند. این رویکرد نشان‌دهنده به‌کارگیری قدرت سخت در کنار استدلال‌های حقوقی بود، اما در عمل به جای حل مناقشه بیشتر به افزایش فاصله سیاسی میان دو طرف انجامید. تحولات پس از مرگ فرانکو و گذار اسپانیا به دموکراسی در سال‌های دهه هفتاد میلادی، مناقشه جبل الطارق را وارد مرحله‌ای جدید کرد. عضویت اسپانیا در اتحادیه اروپا در سال ۱۹۸۶ ابزارهای تازه‌ای را در اختیار مادرید قرار داد (Squire, 2014). در این چارچوب، اسپانیا توانست از نهادهای اروپایی برای طرح دوباره ادعای خود و افزایش فشار بر بریتانیا استفاده کند. در عین حال، بریتانیا نیز با تکیه بر عضویت خود در همان اتحادیه، سعی کرد جبل الطارق را در قالبی اروپایی‌تر معرفی کند و از قواعد بازار واحد و آزادی جابه‌جایی بهره‌مند شود. مذاکراتی که در دهه‌های پایانی قرن بیستم و اوایل قرن بیست‌ویکم میان دو کشور صورت گرفت، هرچند به برخی توافقات محدود درباره همکاری‌های عملی در زمینه حمل‌ونقل هوایی یا محیط‌زیست انجامید، اما نتوانست مسئله حاکمیت را حل‌وفصل کند. در این مقطع، مناقشه وارد نوعی «تعادل شکننده» شد. بریتانیا حضور خود را تثبیت کرده بود و اسپانیا نیز از طریق ابزارهای نهادی و حقوقی به اعتراض خود ادامه می‌داد (Real Instituto Elcano, 2013).

در سال‌های پیش از برگزیت، جبل الطارق به یکی از پیچیده‌ترین پرونده‌های روابط اتحادیه اروپا با بریتانیا تبدیل شده بود. از یک سو، حضور بریتانیا در اتحادیه اروپا به این معنا بود که مردم جبل الطارق می‌توانستند از مزایای بازار واحد و آزادی جابه‌جایی بهره‌مند شوند، و همین امر اهمیت اقتصادی ویژه‌ای به این منطقه کوچک می‌داد. از سوی دیگر، اسپانیا با استفاده از ابزارهای حقوقی و دیپلماتیک اتحادیه، تلاش می‌کرد تا محدودیت‌هایی برای بریتانیا ایجاد کند و موضوع حاکمیت را زنده نگه دارد. در این مقطع، هر چند مناقشه به‌طور مستقیم به بحران تبدیل نشد، اما به‌عنوان یک بستر دائمی تنش و رقابت باقی ماند. در همین نقطه، همه‌پرسی برگزیت در سال ۲۰۱۶ و در دوران ترزا می، رهبر حزب محافظه‌کار و نخست‌وزیر رخ داد و معادلات تاریخی چند قرن اخیر را وارد فاز تازه‌ای کرد. برای درک

^۱ Francisco Franco

پیامدهای آن، ضروری است تا این پیشینه طولانی و پرتنش مورد توجه قرار گیرد، زیرا بدون آن، پیچیدگی‌های مناقشه پسابرگزیت قابل فهم نخواهد بود (Del Valle Gálvez, 2017). این تحولات تاریخی با نظریه‌های ژئوپلیتیک کلاسیک همخوانی دارد و نشان می‌دهد که جبل الطارق به عنوان یک نقطه کلیدی در نظریه‌های هارتلند مکنندر و ریملند اسپایکمن، کنترل مسیرهای دریایی را تضمین می‌کند، و اهرمی برای حفظ توازن قدرت در مدیترانه است.

۵-۲. تحولات و تغییرات ناشی از برگزیت در مواضع بریتانیا، اسپانیا و اتحادیه اروپا

خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا به این معنا بود که چارچوب‌های نهادی مشترکی که تا پیش از آن زمینه‌ای برای همکاری نسبی فراهم می‌کردند، از میان رفتند. برای لندن، برگزیت فرصتی برای بازبانی استقلال در سیاست خارجی و تجاری محسوب می‌شد، اما در مورد جبل الطارق به سرعت آشکار شد که فقدان دسترسی به سازوکارهای اتحادیه اروپا نه تنها توان چانه‌زنی بریتانیا را کاهش داد، بلکه موازنه ژئوپلیتیکی قدرت را نیز به سود اسپانیا تغییر داده است. در واقع، خروج از اتحادیه اروپا به اسپانیا این امکان را داد که بدون نیاز به اجماع با لندن، از سازوکارهای حقوقی و اقتصادی این اتحادیه در جهت منافع خود استفاده، و مسئله جبل الطارق را بار دیگر به یکی از ابزارهای فشار بر بریتانیا بدل کند. موضع اسپانیا پس از برگزیت به طرز محسوسی فعال‌تر و جسورانه‌تر شد. مادرید تلاش کرد تا از فضای نهادی اتحادیه اروپا برای به‌دست آوردن امتیازات بیشتر استفاده کند. یکی از مهمترین تحولات این دوره، نقش اسپانیا در مذاکرات مربوط به توافق برگزیت بود. اتحادیه اروپا به اسپانیا درباره ترتیبات نهایی مرتبط با جبل الطارق حق و تو اعطا کرد، به این معنا که هیچ توافقی نمی‌توانست بدون موافقت مادرید به اجرا گذاشته شود. این تحول نه تنها موقعیت اسپانیا را در سطح اتحادیه ارتقا داد، بلکه به آن ابزاری مؤثر برای تحت فشار قرار دادن بریتانیا بخشید. اسپانیا در این دوره بارها تلاش کرد تا ایده مدیریت مشترک بر جبل الطارق را مطرح کند؛ هر چند این پیشنهاد از سوی لندن و مردم جبل الطارق با قاطعیت رد شد. با این حال، همین طرح نشان داد که مادرید خود را در جایگاهی برتر احساس می‌کند و برگزیت را فرصتی تاریخی برای بازتعریف وضعیت می‌بیند (Nilson & Philips, 2025).

بریتانیا نیز در واکنش به این تحولات، راهبردی چندلایه‌ای را اتخاذ کرده است. از یک سو، لندن تلاش کرده است تا از طریق گفت‌وگوهای مستقیم با اسپانیا، از شدت تنش‌ها بکاهد و به توافقی عملی دست یابد که نمونه بارز آن توافق مقدماتی دسامبر ۲۰۲۰ بود که امکان ادامه جابه‌جایی آزاد افراد میان جبل الطارق و اسپانیا را به‌طور موقت فراهم کرد؛ و از سوی دیگر، بریتانیا کوشید تا حضور امنیتی و نظامی خود را با ارسال چند ناو هواپیمابر در منطقه تقویت، و پیام روشنی درباره غیرقابل مذاکره بودن حاکمیت جبل الطارق ارسال کند. در سطح گفت‌وگامی نیز لندن بار دیگر بر اصل «حق تعیین سرنوشت» مردم جبل الطارق تأکید کرد و کوشیده است تا از آن به‌عنوان مشروعیت‌بخش سیاست‌های خود استفاده کند. با این حال، محدودیت‌های ناشی از خروج از بازار واحد اروپا و دشواری‌های اقتصادی

ناشی از برگزیت باعث شد تا بریتانیا در موقعیتی شکننده‌تر از گذشته قرار گیرد (Foreign, Commonwealth & Development Office, 2025).

اتحادیه اروپا نیز در این میان نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کرد. برگزیت اتحادیه را در برابر پرسشی اساسی قرار داد؛ چگونه باید با منطقه‌ای برخورد کرد که از نظر حقوقی بخشی از قلمرو بریتانیا است، اما به لحاظ جغرافیایی در قلب اتحادیه اروپا قرار دارد؟ پاسخ اتحادیه اروپا در عمل به سود اسپانیا بود و به‌وضوح اعلام کرد که هرگونه توافق در مورد جبل الطارق مستلزم مذاکره مستقیم میان بریتانیا و اسپانیا است، و اتحادیه تنها در مقام تسهیل‌گر یا ضامن حضور خواهد داشت. این تصمیم به‌طور ضمنی به اسپانیا جایگاه چانه‌زنی بیشتری بخشید و باعث شده موضوع جبل الطارق در دستور کار مذاکرات فراتر از سطح دوجانبه قرار گیرد. علاوه بر این، اتحادیه اروپا مسئله کنترل مرزها و قواعد شنگن^۱ را به‌عنوان ابزار فشار، وارد معادلات کرد، تا جایی که بحث بر سر اینکه آیا جبل الطارق باید تحت قوانین شنگن قرار گیرد یا خیر، به یکی از موضوعات محوری در گفت‌وگوها بدل شد. در واقع، برگزیت موجب شد تا مناقشه جبل الطارق از یک پرونده تاریخی-حقوقی به مسئله‌ای ژئوپلیتیکی و امنیتی در سطح منطقه‌ای ارتقا یابد. اگرچه اسپانیا در کوتاه‌مدت توانست موقعیت خود را تقویت کند، اما این وضعیت به معنای حل مناقشه نبود؛ بلکه موجب شد تا مناقشات حقوقی و امنیتی جدیدی به میدان بیایند. بریتانیا کوشیده از روابط فرآتلانتیک و پیوندهای امنیتی با ایالات متحده آمریکا و ناتو مانند پیمان آکوس برای تقویت جایگاه خود استفاده، و جبل الطارق را به‌عنوان یک پایگاه راهبردی در دریای مدیترانه حفظ کند. در مقابل، اسپانیا نیز تلاش داشت تا حمایت اتحادیه اروپا را به یک پشتوانه دائمی تبدیل کند. نتیجه این روند، نه حل اختلاف، بلکه تثبیت نوعی وضعیت جدید بود که در آن جبل الطارق به عرصه‌ای از رقابت چندسطحی میان قدرت‌های ملی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بدل شده است (Pérez-Prat Durbán, 2025). این تغییرات پسابریگزیت با مفهوم "وابستگی متقابل پیچیده" کوهن و قدرت نرم نای همسو است؛ زیرا خروج بریتانیا از ساختارهای نهادی اتحادیه اروپا لایه‌های قدرت سخت مانند حضور نظامی و نرم مانند ابزارهای دیپلماتیک اسپانیا را بازآرایی و رقابت ژئوپلیتیکی را در چارچوب ریملند اسپایکمن تشدید کرده است که در آن گذرگاه‌های مرزی نقش تعیین‌کننده در موازنه قدرت ایفا می‌کنند.

۵-۳. نقش بازیگران محلی: مردم جبل الطارق و دولت محلی

مردم جبل الطارق یکی از مؤلفه‌های حیاتی مناقشه هستند، زیرا هویت جمعی و انتخاب رأی‌دهندگان، محور تصمیمات سیاستمداران محلی و نیز سیاست خارجی بریتانیا بوده است. در همه‌پرسی سال ۲۰۱۶، بیش از ۹۵ درصد آرای آنان علیه خروج از اتحادیه اروپا ثبت شد که این رأی نمادی قوی از وابستگی اقتصادی، اجتماعی و روانی جبل الطارق به

^۱. Schengen Rules

بازار واحد اروپا و آزادی جابه‌جایی دریایی بود. این نتیجه نشان داد که هرگونه تغییری در وضعیت مرزی یا اقتصادی پسابرگزیت، بدون جلب رضایت مردم نمی‌تواند مشروعیت سیاسی شود. تحلیل نشان می‌دهد که این هویت انتخابی مردم جبل الطارق به منزله یک فشار داخلی بر دولت محلی است تا مذاکرات با اسپانیا و اتحادیه اروپا را به‌نحوی پیش ببرد که زندگی روزمره، فرصت‌های اقتصادی و آزادی رفت‌وآمد، مختل نشود. دولت محلی جبل الطارق با نخست‌وزیر محلی فابیان پیکارو^۱ به‌طور فعال در مذاکرات پسابرگزیت مشارکت کرده است. دولت محلی نه فقط نقش نهادی در مذاکرات با بریتانیا و اتحادیه اروپا دارد، بلکه صدای نماینده مردم جبل الطارق در پارلمان بریتانیا و در نهادهای بین‌المللی است. یکی از مواضع کلیدی دولت محلی تأکید بر این است که توافقات جدید هرگز نباید به ضرر حاکمیت بریتانیا در جبل الطارق باشد. همان‌طور که در بیانیه مشترک بریتانیا، اسپانیا و جبل الطارق در مذاکرات ۱۱ ژوئن ۲۰۲۵ تصریح شده است که توافقات بدون پیش‌داوری نسبت به مواضع قانونی اسپانیا و بریتانیا درباره حاکمیت و صلاحیت است. دولت محلی جبل الطارق تلاش کرد تا نشان دهد توافقات مالیاتی، مقررات گمرکی، آزادی رفت‌وآمد و قوانین مرزی جدید، الزاما به معنی کاهش کنترل داخلی نیست (Government of Gibraltar, 2025).

یکی از مطالبات مهم مردم جبل الطارق که دولت محلی نیز آن را دنبال کرده است، تضمین وضعیت کارگران مرزی است. تقریباً ۱۵۰۰۰ نفر هر روز از مرز اسپانیایی به جبل الطارق رفت‌وآمد می‌کنند و صنایع کلیدی مانند خدمات مالی، بازی‌های برخط، گردشگری و مراقبت بهداشتی به نیروی کار مرزی وابسته هستند. شکلی از توافق اخیر در ژوئن ۲۰۲۵ تضمین کرده است که حقوق این کارگران محفوظ، روند عبور مرزی تسهیل و موانع جدیدی ایجاد نشود. دولت محلی در این زمینه تأکید کرده است که زندگی اقتصادی مردم جبل الطارق همزمان باید با حفظ خودمختاری محلی تأمین شود. در موافقت‌نامه جدید بین بریتانیا، اتحادیه اروپا و اسپانیا، دولت محلی جبل الطارق نقش میانجی و بهره‌بردار قابل توجهی خواهد داشت. مؤسسات محلی مانند دولت خودمختار جبل الطارق تأکید کرده‌اند که توافقاتی مانند پیوستن بالقوه به منطقه شنگن، یا اجرای کنترل‌های دوگانه در فرودگاه و بندر، تنها در صورتی قابل قبول هستند که موجب اختلال در قانون محلی، داوری قضایی محلی، امنیت عمومی یا حاکمیت داخلی نشوند. همچنین دولت جبل الطارق در بیانیه خود به پارلمان اعلام کرده است که این توافقات، ایجاد فرصت جدید برای تعامل اقتصادی و اجتماعی با منطقه اطراف است، نه تسلیم شدن در مقابل فشار خارجی؛ تأکیدی که نشان‌دهنده نقش فعال محلی در تعیین چارچوب و حدود نفوذ توافقات است. همزمان، مردم جبل الطارق و دولت محلی نسبت به امنیت، خدمات عمومی و اقتصادی هم حساسیت دارند و این موضوع از فشارهایی است که مواضع سیاسی محلی را شکل می‌دهد. دولت محلی بارها اعلام کرده است که هر تغییری در مرزها یا در کنترل کالا و گذرنامه باید همراه با تضمین حفظ استانداردهای امنیتی، همکاری‌های پلیسی و قضایی شامل اشتراک داده‌ها، کنترل ترانزیت و پیشگیری از جرایم

^۱ Fabian Picardo

فرامرزی باشد. علاوه بر این، دولت محلی تحت فشار عمومی است تا سودمندی توافقات مالیاتی جدید مانند مالیات بر تراکنش‌ها^۱ را نشان دهد، به گونه‌ای که هزینه زندگی و تجارت محلی آسیب نبیند. مردم جبل الطارق نگرانی‌هایی درباره قدرت خرید، قیمت کالاها به‌ویژه کالاهای وارداتی، و امکانات خدماتی مرزی مانند خدمات بهداشتی برای کسانی که از اسپانیا مراجعه می‌کنند یا رفت‌وآمد دارند، مطرح کرده‌اند.

در این میان، در همه‌پرسی برگزیت در ۲۳ ژوئن ۲۰۱۶، جبل الطارق با مشارکت ۸۴ درصد از واجدان شرایط، بالاترین میزان مشارکت را در میان مناطق بریتانیا ثبت کرد. از میان ۲۰،۱۷۲ رأی‌دهنده، ۱۹،۳۲۲ رأی (۹۵٫۶ درصد) به باقی‌ماندن در اتحادیه اروپا و تنها ۸۲۳ رأی (۴ درصد) به خروج از اتحادیه داده شد. این نتیجه، نشان‌دهنده هویت اروپایی قوی و وابستگی اقتصادی و اجتماعی مردم جبل الطارق به اتحادیه اروپا بود. پس از برگزیت، دولت محلی جبل الطارق نیز به‌طور فعال در مذاکرات با بریتانیا، اسپانیا و اتحادیه اروپا مشارکت کرد تا منافع مردم جبل الطارق حفظ شود. در آخرین توافق میان بریتانیا، اسپانیا و اتحادیه اروپا در ژوئن ۲۰۲۵، مرز فیزیکی میان جبل الطارق و اسپانیا تا ژانویه ۲۰۲۶ برداشته شد. این توافق شامل حذف کنترل‌های مرزی برای حدود ۱۵،۰۰۰ کارگر مرزی می‌شد که روزانه از اسپانیا به جبل الطارق عبور می‌کنند. (Fernández-Pontes, 2025). این نقش بازیگران محلی با اصل حق تعیین سرنوشت در حقوق بین‌الملل (مطابق با رویکرد کاسسه) همخوانی دارد؛ زیرا اراده مردم جبل الطارق به عنوان عامل مشروعیت‌بخش عمل می‌کند.

۶. تجزیه و تحلیل

۶-۱. تحلیل جنبه‌های سیاسی: مواضع دولت‌ها، دیپلماسی و تنش‌های دیپلماتیک

جبل الطارق از نظر ساختار حکمرانی یک قلمرو فرادریایی بریتانیا با نظام خودگردان داخلی محسوب می‌شود. این قلمرو دارای پارلمان محلی منتخب، دولت محلی به ریاست نخست‌وزیر و نظام قضایی مستقل در امور داخلی است. دولت محلی اختیار کامل در حوزه سیاست‌های اقتصادی، مالیاتی، آموزش، بهداشت و مدیریت داخلی را دارد، در حالی که مسئولیت سیاست خارجی، دفاعی و امنیتی همچنان در اختیار دولت بریتانیا است. با این حال، در سال‌های اخیر دولت محلی جبل الطارق در مذاکرات مرتبط با ترتیبات مرزی و اقتصادی پسابریگزیت به‌صورت فعال مشارکت داشته و به یکی از بازیگران موثر در روند تصمیم‌سازی تبدیل شده است. موضع بریتانیا در قبال جبل الطارق همواره مبتنی بر دو رکن اصلی بوده است: نخست، دفاع از اصل حق تعیین سرنوشت مردم این قلمرو، و دوم، تثبیت حضور ژئوپلیتیکی خود در مدیترانه. دولت‌های بریتانیا از دهه ۱۹۶۰ به بعد بارها اعلام کرده‌اند که هیچ تغییری در وضعیت جبل الطارق بدون رضایت ساکنان آن ممکن نیست. این موضع به‌ویژه پس از برگزاری همه‌پرسی‌های ۱۹۶۷ و ۲۰۰۲ که در هر

^۱. Transaction Tax

دو مورد مردم جبل الطارق به طور قاطع مخالف حاکمیت مشترک یا بازگشت به قلمرو اسپانیا رأی دادند، تقویت شد. با این حال، این سیاست همواره تنش‌هایی با اسپانیا به همراه داشته است، زیرا اسپانیا آن را ابزاری برای تداوم استعمار می‌داند. در سطح تحلیلی، می‌توان گفت بریتانیا از گفتمان حق تعیین سرنوشت به عنوان ابزاری دیپلماتیک برای مشروعیت‌بخشی به حضور خود استفاده و در عین حال تلاش کرده است تا این گفتمان را با راهبردهای قدرت سخت دریایی ترکیب کند. اسپانیا نیز در مقابل، از گفتمان «تمامیت ارضی» و «پایان استعمار» بهره گرفته است. در دوره فرانکو، رویکرد مادرید بیشتر بر فشار مستقیم و اقدامات یک‌جانبه مانند بستن مرز زمینی در سال ۱۹۶۹ استوار بود؛ اما پس از گذار به دموکراسی و عضویت در اتحادیه اروپا، سیاست اسپانیا به سمت استفاده از دیپلماسی چندجانبه تغییر کرد. دولت‌های مختلف اسپانیا، چه راست‌گرایان حزب مردمی و چه سوسیالیست‌ها، همه بر بازگرداندن جبل الطارق به حاکمیت اسپانیا تأکید کرده‌اند، اما ابزارها و تاکتیک‌های آن‌ها متفاوت بوده است. برای مثال، در دهه ۲۰۰۰ دولت خوزه ماریا آزنار^۱ از حزب مردمی ایده حاکمیت مشترک را با بریتانیا مطرح کرد، اما شکست آن ایده در همه‌پرسی ۲۰۰۲ نشان داد که این راهبرد ناکارآمد است. بنابراین، مادرید پس از آن بیشتر بر بهره‌برداری از چارچوب‌های نهادی اتحادیه اروپا و سازمان ملل متحد تمرکز کرده است تا فشار دیپلماتیک خود را افزایش دهد (Pack, 2019: 37).

یکی از جنبه‌های مهم سیاسی این مناقشه، تنش‌های دیپلماتیک مکرر میان دو کشور است که اغلب با حوادث مرزی یا اختلاف بر سر آب‌های سرزمینی شعله‌ور می‌شود. برای نمونه، ورود قایق‌های گارد ساحلی اسپانیا به آب‌های اطراف جبل الطارق یا اقدام مقامات محلی اسپانیا به اعمال محدودیت‌های مرزی، بارها باعث احضار سفرا و تبادل یادداشت‌های دیپلماتیک شده است. این رویدادها نه تنها بازتابی از رقابت بر سر حاکمیت هستند، بلکه در سطحی عمیق‌تر نشان می‌دهند که دو کشور از ابزارهای نمادین و تاکتیک‌های فشار محدود برای حفظ ادعاهای خود استفاده می‌کنند. تحلیل این وضعیت در چارچوب نظریه «بازی‌های تکرارشونده» در روابط بین‌الملل قابل فهم است که هر دو کشور بدون تمایل واقعی به ورود به بحران تمام‌عیار، از اقدامات محدود برای حفظ موضع و ارسال سیگنال سیاسی بهره می‌برند (Government of Gibraltar, 2025).

پس از برگزیت، دولت اسپانیا با اتکا به موقعیت تازه خود در اتحادیه اروپا توانست نقش تعیین‌کننده‌ای در مذاکرات اجرا کند و این اتحادیه را به سوی اتخاذ مواضعی همسو با مادرید سوق دهد. به بیان دیگر، اسپانیا از قدرت نهادی اتحادیه اروپا به عنوان اهرم دیپلماتیک بهره گرفته است. در مقابل، دولت بریتانیا تلاش کرده است تا مذاکرات را تا حد ممکن در سطح دوجانبه محدود نگه دارد و مانع تبدیل آن به یک پرونده حقوقی - امنیتی در اتحادیه اروپا شود. این کشاکش نشان‌دهنده دو راهبرد متفاوت است؛ اسپانیا به دنبال چندجانبه‌سازی مناقشه و استفاده از فشار نهادی، و بریتانیا به دنبال دو جانبه‌سازی و کاهش بازیگران مؤثر بر روند تصمیم‌گیری است. این اختلاف در سطح دیپلماتیک

^۱ Jose Maria Aznar

بارها خود را در نشست‌های اروپایی و مجامع بین‌المللی نشان داده است (Faudone, 2025). مطابق نظریات مطرح شده در چارچوب نظری، این جنبه‌های سیاسی بازتابی از ترکیب قدرت سخت و نرم در نظریه نای است به نحوی که اسپانیا از ابزارهای نهادی اتحادیه اروپا (قدرت نرم) برای چندجانبه‌سازی مناقشه بهره می‌برد، در حالی که بریتانیا بر اصول واقع‌گرایی مانند حفظ هویت ملی و کنترل ژئوپلیتیکی تکیه دارد.

۶-۲. تحلیل جنبه‌های حقوقی: بررسی معاهدات و حقوق حاکمیت

پایه اصلی حقوقی مناقشه جبل الطارق، معاهده اوترخت (۱۷۱۳) است که در آن اسپانیا پس از شکست در پی جنگ‌های جانشینی، حاکمیت جبل الطارق را به بریتانیا واگذار کرد. این معاهده در بند نهایی خود تصریح می‌کند که اسپانیا "برای همیشه" حاکمیت بر این منطقه را به بریتانیا منتقل کرده است، اما در عین حال محدودیت‌هایی را نیز بر حقوق بریتانیا، از جمله ممنوعیت واگذاری یا فروش جبل الطارق به طرف ثالث و شرط بازگشت آن به اسپانیا در صورت خروج بریتانیا وضع کرده است. از نگاه بریتانیا، این معاهده سندی قطعی و الزام‌آور است که حاکمیت کامل بریتانیا را تثبیت می‌کند؛ اما اسپانیا معتقد است که اوترخت یک معاهده استعماری و تحمیلی مربوط به دوران استعماری در اروپا بوده است که نمی‌تواند به عنوان مبنای دائمی مشروعیت حاکمیت بریتانیا در نظام بین‌الملل لیبرال فعلی باقی بماند. این دوگانگی تفسیری باعث شده است تا معاهده اوترخت به جای حل اختلاف، به منبع دائمی تنش تبدیل شود.

با گذشت زمان، مسئله حقوقی جبل الطارق وارد چارچوب‌های جدیدتر حقوق بین‌الملل شد. مهمترین چالش حقوقی، تعارض میان اصل حق تعیین سرنوشت و اصل تمامیت ارضی است. بریتانیا استدلال می‌کند که مردم جبل الطارق مطابق منشور ملل متحد و قطعنامه‌های مرتبط، حق دارند آزادانه سرنوشت خود را تعیین کنند، و همه‌پرسی‌های ۱۹۶۷ و ۲۰۰۲ نشانه آشکار اراده آن‌ها برای ماندن تحت حاکمیت بریتانیا است. در مقابل، اسپانیا بر اصل تمامیت ارضی به عنوان یکی از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل تأکید دارد و ادعا می‌کند که جبل الطارق بخشی جدایی‌ناپذیر از قلمرو اسپانیا است که باید به آن بازگردانده شود. این تعارض مفهومی، بازتاب یکی از چالش‌های ساختاری حقوق بین‌الملل است: چگونه باید میان دو اصل حقوقی برابر و متعارض، توازن برقرار کرد؟ سازمان ملل متحد از دهه ۱۹۶۰ تاکنون، بارها به این مناقشه ورود کرده است. کارگروه ویژه استعمارزدایی سازمان ملل متحد^۱، جبل الطارق را در فهرست سرزمین‌های غیرخودمختار قرار داده و بر ضرورت حل و فصل مناقشه آن از طریق مذاکرات میان بریتانیا و اسپانیا تأکید کرده است. با این حال، قطعنامه‌های سازمان ملل متحد بیشتر به سود اسپانیا تفسیر شده‌اند، زیرا اصل استعمارزدایی معمولاً در کنار اصل تمامیت ارضی مورد تأکید قرار گرفته است. در مقابل، بریتانیا همواره با استناد به اصل تعیین سرنوشت تلاش کرده است تا مواضع خود را در چارچوب حقوقی مستدل کند. این وضعیت، نوعی ابهام حقوقی

¹. United Nations Special Committee on Decolonization (UNSCD)

ساختاری ایجاد کرده است که حل مناقشه را دشوارتر می‌کند. به عبارت دیگر، حقوق بین‌الملل نه ابزار قطعی برای تعیین تکلیف، بلکه میدان منازعه روایی میان دو دولت شده است.

از نظر حقوق دریایی نیز مسائل پیچیده‌ای وجود دارد. اسپانیا ادعا می‌کند که مطابق متن معاهده اوترخت تنها شهر و بندر جبل الطارق به بریتانیا منتقل شده و آب‌های اطراف آن همچنان متعلق به اسپانیا است. بریتانیا در مقابل، با استناد به کنوانسیون حقوق دریاها^۱ و اصل عرفی تبعیت سرزمین و آب‌های مجاور، بر حاکمیت خود بر آب‌های اطراف تأکید دارد. این اختلاف باعث تنش‌های مکرر در دریا شده و پیامدهای عملی مانند درگیری میان گارد ساحلی اسپانیا و پلیس دریایی جبل الطارق داشته است. از این منظر، مناقشه جبل الطارق تنها به سطح خشکی محدود نمی‌شود، بلکه به عرصه دریایی و رژیم حقوقی دریاها نیز کشیده شده است، و همین امر آن را پیچیده‌تر می‌کند. در دوران پسا برگزیت، ابعاد جدیدی به جنبه‌های حقوقی مناقشه افزوده شده است. با خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، چارچوب حقوقی مربوط به بازار واحد، آزادی جابه‌جایی و رژیم‌های مرزی تغییر کرد. اتحادیه اروپا موضعی متوازن اتخاذ کرد که هرگونه توافق در مورد جبل الطارق باید با رضایت اسپانیا باشد، و این به معنای اعطای حق وتوی حقوقی به مادرید برای حاکمیت بر جبل الطارق تلقی می‌شد. همچنین، مسئله الحاق جبل الطارق به رژیم شنگن در سال ۲۰۲۰ مطرح شد که می‌تواند به معنای واگذاری بخشی از کنترل مرزی به اسپانیا یا اتحادیه اروپا باشد. از منظر تحلیلی و از دید بریتانیا، این وضعیت، تهدیدی برای حاکمیت مستقیم بر جبل الطارق محسوب می‌شود، در حالی که از منظر اسپانیا، فرصتی برای نزدیک شدن به تحقق ادعای تاریخی خود بر این منطقه است. به این ترتیب، برگزیت حقوق حاکمیت جبل الطارق را از چارچوب سستی اوترخت و منشور ملل متحد فراتر برده و آن را به میدان جدیدی از تفسیرهای حقوقی منطقه‌ای و بین‌المللی کشانده است. این ابعاد حقوقی با رویکرد آنتونیو کاسسه در حقوق بین‌الملل همخوانی دارد؛ زیرا تعارض میان اصل حق تعیین سرنوشت (مورد استناد بریتانیا) و تمامیت ارضی (ادعای اسپانیا) را برجسته می‌کند، و برگزیت این تعارض را در چارچوب معاهدات تاریخی مانند اوترخت به سطح جدیدی از ابهام نهادی کشانده که نیازمند بازتعریف اصول حقوقی در عصر واگرایی منطقه‌ای است. (Keleher & Herman, 2023).

۳-۶. تحلیل جنبه‌های امنیتی و نظامی: کنترل تنگه، نیروهای نظامی و سیاست‌های حفاظتی

جبل الطارق از زمان معاهده اوترخت (۱۷۱۳) به یکی از کلیدی‌ترین دارایی‌های ژئوپلیتیکی بریتانیا تبدیل شد، زیرا این منطقه کنترل مستقیم بر یکی از گذرگاه‌های دریایی جهان را در غرب اروپا فراهم می‌کند. تنگه جبل الطارق که دریای مدیترانه را به اقیانوس اطلس متصل می‌کند، سالانه مسیر عبور بیش از ۱۰۰ هزار کشتی و نفتکش است و نقش مهمی در تجارت جهانی و انتقال انرژی دارد. از این رو، بریتانیا از قرن هجدهم تاکنون با رویکردی امنیت‌محور به

¹. UNCLOS

حضور خود در جبل الطارق نگاه کرده است. استقرار پایگاه دریایی سلطنتی در بندر جبل الطارق نه تنها ابزاری برای اعمال حاکمیت، بلکه یک سازوکار کلیدی برای تضمین امنیت کشتیرانی و بازدارندگی در برابر تهدیدات منطقه‌ای محسوب می‌شود. در سطح تحلیلی، می‌توان گفت که بریتانیا از دکترین «امنیت‌سازی ژئوپلیتیکی»^۱ استفاده کرده و کنترل تنگه را به بخشی جدایی‌ناپذیر از سیاست امنیت ملی خود پیوند زده است (Mason, 2018). دکترین امنیت سازی ژئوپلیتیکی که ریشه در نظریه امنیتی‌سازی در روابط بین‌الملل دارد، به فرآیندی اشاره می‌کند که طی آن بازیگران سیاسی یک مسئله سیاسی عادی را به یک تهدید امنیتی تبدیل می‌کنند که نیازمند اقدامات فوری و فوق‌العاده است. این دکترین بیان می‌کند که امنیت یک وضعیت عینی نیست، بلکه از طریق گفتمان بازیگران بانفوذ (بازیگران امنیتی‌ساز) ساخته می‌شود تا مسائل خاصی را به عنوان تهدیدهای وجودی برای یک دولت، جامعه یا نظم بین‌المللی تعیین کنند (Otukoya, 2024: 1749-1753).

اهمیت نظامی جبل الطارق در طول قرن بیستم با ظهور تهدیدات جدید و جنگ‌های جهانی افزایش یافت. در جنگ جهانی دوم، این منطقه به عنوان قلعه مدیترانه^۲ عمل کرد و پایگاهی برای عملیات‌های بریتانیا علیه آلمان و ایتالیا بود. پس از آن، با آغاز جنگ سرد، جبل الطارق به یکی از پایگاه‌های اطلاعاتی حیاتی ناتو در جنوب اروپا بدل شد. این موقعیت به بریتانیا اجازه داد تا همزمان نقش یک قدرت منطقه‌ای و بخشی از سیستم امنیتی غرب را ایفا کند. پایگاه دریایی جبل الطارق تا امروز همچنان تحت استفاده ناتو قرار دارد و ناوگان‌های ایالات متحده آمریکا و دیگر کشورهای عضو از آن به عنوان نقطه لجستیکی و اطلاعاتی بهره می‌برند. از این منظر، اهمیت امنیتی جبل الطارق فراتر از سطح دوجانبه بریتانیا و اسپانیا است و در چارچوب کلان‌تر امنیت جمعی غرب معنا پیدا می‌کند. در دهه‌های اخیر، تهدیدات امنیتی غیرسنجی نیز جایگاه جبل الطارق را پررنگ‌تر کرده است. این منطقه یکی از مسیرهای اصلی قاچاق از مراکش به اروپا و نیز نقطه‌ای حساس در مبارزه با مهاجرت غیرقانونی به‌شمار می‌رود. همچنین، احتمال استفاده گروه‌های جدایی‌طلب از مسیر تنگه برای انتقال نیرو و تجهیزات بارها از سوی سرویس‌های امنیتی اروپا مطرح شده که بیشتر متوجه گروه‌های جدایی‌طلب اسپانیا در ایالات خودمختار باسک و والنسیا بوده است. بریتانیا و اسپانیا هر دو به‌طور موازی برنامه‌های حفاظتی و کنترل مرزی شدیدی را در منطقه اجرا کرده‌اند، اما اختلافات حاکمیتی مانع از ایجاد همکاری کامل امنیتی میان آن‌ها شده است. این شکاف امنیتی باعث می‌شود تا تهدیدات فراملی همچنان به عنوان یک چالش جدی باقی بماند. این وضعیت نشان‌دهنده پیوند میان «امنیت سخت» (نیروهای نظامی) و «امنیت نرم» (کنترل مرزی، اطلاعاتی و پلیسی) در سیاست جبل الطارق است (Investment Monitor, 2022).

با وقوع برگزیت، وضعیت امنیتی جبل الطارق پیچیده‌تر شده است. خروج بریتانیا از چارچوب سیاست خارجی و

¹ Geopolitical Securitization Doctrine

² Mediterranean Castle

امنیتی مشترک اتحادیه اروپا به معنای آن بود که سازوکارهای هماهنگ امنیتی اتحادیه، از جمله عملیات‌های مشترک دریایی، دیگر به‌طور مستقیم شامل جبل‌الطارق نمی‌شوند. در عوض، بریتانیا بر تقویت نقش ناتو و همکاری دوجانبه با ایالات متحده آمریکا برای امنیت این منطقه تأکید کرده است. اسپانیا نیز تلاش کرده است تا از موقعیت خود در اتحادیه اروپا استفاده کند و ترتیبات امنیتی جایگزین، به‌ویژه در مورد کنترل مرزهای شنگن را پیشنهاد دهد. این وضعیت نوعی چندلایه‌سازی امنیتی ایجاد کرده است به نحوی که جبل‌الطارق در عین حال بخشی از ترتیبات امنیتی ناتو، اما خارج از سازوکارهای امنیتی اتحادیه اروپا است، و همین دوگانگی می‌تواند موجب شکاف‌های جدید در مدیریت تهدیدات منطقه‌ای شود (Borderline, 2025).

نکته دیگر، بحث حاکمیت هوایی و فضای کنترل پروازی است. اسپانیا بارها نسبت به استفاده از فرودگاه جبل‌الطارق توسط ارتش بریتانیا اعتراض کرده و آن را مغایر با معاهده اوترخت دانسته است، چرا که در متن معاهده اشاره‌ای به واگذاری زمین‌های اطراف برای استفاده نظامی نشده است. در مقابل، بریتانیا استدلال می‌کند که توسعه زیرساخت‌های نظامی و هوایی در چارچوب حق اعمال حاکمیت مشروع بر منطقه قرار گرفته و از این منظر ادعای اسپانیا را زیر سوال برده است. این اختلاف به‌ویژه پس از افزایش تهدیدات هوایی و پهنپادی اهمیت بیشتری یافته است، زیرا جبل‌الطارق نه تنها نقطه کنترل دریایی، بلکه نقطه راهبردی برای کنترل هوایی مدیترانه غربی محسوب می‌شود. از منظر امنیت بین‌الملل، این کشمکش بازتابی از روند امنیت‌سازی چندبعدی است که فراتر از قلمرو زمینی، آب‌ها و هوا را نیز در بر می‌گیرد. در واقع، باید به بُعد بازدارندگی و نقش نمادین حضور نظامی بریتانیا در جبل‌الطارق توجه کرد. اگرچه پایگاه دریایی و نیروهای نظامی مستقر در منطقه از نظر کمی چندان گسترده نیستند، اما اهمیت نمادین آن‌ها در سیاست خارجی بریتانیا بسیار بالا است. حضور ناوگان سلطنتی و پرچم بریتانیا در جنوبی‌ترین نقطه اروپا پیامی روشن از عزم لندن برای حفظ حاکمیت است. در مقابل، اسپانیا با افزایش گشت‌های دریایی و مرزی خود تلاش می‌کند تا نشان دهد که ادعاهای وی تنها در سطح سیاسی باقی نمانده است. بنابراین، تحلیل جنبه امنیتی مناقشه جبل‌الطارق نه تنها به مدیریت تهدیدات واقعی، بلکه به نمایش قدرت و اعتبار در عرصه بین‌المللی نیز مربوط می‌شود. این تلفیق بازدارندگی نمادین و تدابیر امنیتی عملی، باعث می‌شود تا جبل‌الطارق همچنان یکی از نقاط پیچیده ژئوپلیتیکی در نظام امنیت بین‌الملل معاصر باشد (Department of Foreign Affairs and Trade, 2020: 1-5).

۴-۶. تحلیل راه‌حل‌ها و گزینه‌های موجود برای حل اختلاف

یکی از گزینه‌های مطرح برای حل اختلاف جبل‌الطارق، تعیین حاکمیت مشترک بین بریتانیا و اسپانیا است. این راه‌حل، که پیش از این نیز در دهه‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰ مورد بحث قرار گرفته بود، بر اساس ایده تقسیم مسئولیت‌ها و اعمال نفوذ مشترک استوار است. از منظر حقوق بین‌الملل، چنین ترتیبی می‌تواند با تکیه بر اصل همکاری و توافق

دوجانبه مشروعیت یابد، اما تحلیل تاریخی نشان می‌دهد که مخالفت مردم جبل الطارق و حساسیت بریتانیا نسبت به حق تعیین سرنوشت، مانعی اساسی در اجرای آن است. بنابراین، اگرچه این گزینه ممکن است در سطح دیپلماتیک جذاب باشد، اما از نظر عملی با چالش‌های مشروعیت سیاسی داخلی و واکنش افکار عمومی روبرو است. گزینه دیگر، گسترش نقش اتحادیه اروپا و اسپانیا در چارچوب حقوقی و اقتصادی جبل الطارق است. پس از برگزیت، اتحادیه اروپا به اسپانیا حق وتو داد و این امکان را فراهم کرد تا در توافقات تجاری، مرزی و مهاجرتی دخالت داشته باشد. از منظر تحلیل ژئوپلیتیکی، این گزینه می‌تواند تعادل میان حفظ حاکمیت بریتانیا و اطمینان از همکاری منطقه‌ای را برقرار کند، اما محدودیت‌های ناشی از فشارهای اسپانیا و نیاز به رعایت منافع محلی باعث می‌شود تا انعطاف‌پذیری بریتانیا کاهش یابد. این مسیر بیشتر یک راه حل مرحله‌ای و مدیریتی است تا اینکه یک راه حل نهایی و پایدار برای اختلافات حاکمیتی باشد.

راه حل سوم، تمرکز بر توافقات عملی و همکاری‌های امنیتی، اقتصادی و اجتماعی بدون تغییر رسمی در حاکمیت است. این گزینه شامل توافقات جدید برای عبور کارگران مرزی، کنترل مرزها، توافقات مالیاتی و گمرکی، و هماهنگی در حوزه‌های امنیتی و ضدتروریستی است. تحلیل کارشناسان نشان می‌دهد که این رویکرد می‌تواند موجب کاهش تنش‌ها و ایجاد ثبات نسبی شود، به ویژه اگر دولت محلی جبل الطارق نقشی فعال در مدیریت توافقات ایفا کند. مزیت اصلی این گزینه، امکان عملیاتی شدن سریع و کاهش احتمال برخورد سیاسی مستقیم است، اما ضعف آن در عدم حل ریشه‌ای اختلافات حاکمیت نهفته است. تحلیل راهبردی نشان می‌دهد که تنها از طریق تلفیق ابزارهای حقوقی، دیپلماتیک، امنیتی و اقتصادی می‌توان احتمال حل پایدار اختلاف را افزایش داد، زیرا تمرکز صرف بر یک جنبه نمی‌تواند با پیچیدگی‌های سیاسی، اجتماعی و ژئوپلیتیکی این مناقشه همسو شود.

جدول ۱: بررسی ابعاد مناقشه ژئوپلیتیکی بریتانیا و اسپانیا پیرامون جبل الطارق

حوزه تحلیل	وضعیت پیشابریگزیت	تغییرات پسابریگزیت	وضعیت بازیگران محلی	پیامدهای حقوقی و امنیتی
حاکمیت و سیاست	حاکمیت بریتانیا تثبیت شده، محدودیت‌ها و فشارهای اسپانیا تحت چارچوب اتحادیه اروپا مدیریت می‌شد.	کاهش نقش اتحادیه اروپا باعث افزایش قدرت چانه‌زنی اسپانیا شد.	دولت و مردم جبل الطارق نقشی فعال در مذاکرات برای حفظ حق تعیین سرنوشت ایفا کردند.	فشارهای قانونی جدید ناشی از حق وتوی اسپانیا در اتحادیه اروپا و چارچوب‌های حقوقی پسابریگزیت
اقتصاد و مرزها	عبور کارگران مرزی و	تغییر مقررات گمرکی و	دریافت مالیات و	الزام به توافقات مالیاتی

حوزه تحلیل	وضعیت پیشاب‌گزیت	تغییرات پساب‌گزیت	وضعیت بازیگران محلی	پیامدهای حقوقی و امنیتی
	تجارت تحت قوانین اتحادیه اروپا مدیریت می‌شد.	مالیاتی و نیاز به توافقات جدید برای کارگران مرزی	نیاز به توافقات جدید برای کارگران مرزی؛ تلاش دولت محلی برای حفظ آزادی رفت‌وآمد و رفاه اقتصادی مردم	و گمرکی جدید، و تغییرات حقوقی در کنترل مرزها
ابعاد نظامی و امنیتی	کنترل تنگه جبل الطارق و حضور نیروهای بریتانیایی تحت توافقات ناتو و اتحادیه اروپا	نیاز به تقویت هماهنگی با ناتو و مدیریت مستقل امنیتی بدون چارچوب اتحادیه	نقش دولت محلی در هماهنگی امنیتی و نظارت بر مرزها پررنگ شد.	مسائل مربوط به حاکمیت دریایی و هوایی، ضرورت بازدارندگی نمادین و عملی
حقوق مالکیت و معاهدات	معاهده اوترخت و منشور ملل متحد مبنای اختلاف حاکمیتی بود.	برگزیت چارچوب حقوقی اتحادیه اروپا را حذف کرد و تعارضات حقوقی آشکار شد.	دولت محلی برای حفظ حقوق مردم و حاکمیت محلی مداخله مستقیم کرد.	پیچیدگی تفسیر معاهدات و نیاز به توازن میان حق تعیین سرنوشت و تمامیت ارضی
سناریوهای آینده و حل اختلاف	راهکارها شامل حاکمیت مشترک یا همکاری مرحله‌ای محدود بود.	گزینه‌های چندلایه شامل توافقات عملی، حقوقی و امنیتی ترکیبی پررنگ شد.	مردم و دولت محلی به بازیگر کلیدی در تضمین اجرای موفق توافقات تبدیل شدند.	ایجاد مدل‌های توافق مرحله‌ای و چندجانبه برای کاهش تنش‌ها و حفظ ثبات منطقه‌ای

Source: Author

۷. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان می‌دهد که اختلاف جبل الطارق به عنوان یک مناقشه تاریخی میان بریتانیا و اسپانیا، یک موضوع پیچیده با ابعاد ژئوپلیتیکی، حقوقی و اقتصادی است که با تغییرات ناشی از برگزیت عمق بیشتری یافته است. سوال اصلی پژوهش این بود که چگونه برگزیت بر روند مناقشه جبل الطارق تأثیر گذاشته و چه گزینه‌هایی برای حل اختلاف

موجود است؟ یافته‌ها به روشنی نشان می‌دهند که برگزیت چارچوب‌های نهادی اتحادیه اروپا را از میان برده و موجب شده است تا اسپانیا ابزارهای جدیدی برای فشار سیاسی و حقوقی به دست آورد، در حالی که بریتانیا و دولت محلی جبل الطارق باید راهکارهای چندلایه ترکیبی اتخاذ کنند تا هم حاکمیت حفظ، و هم رفاه اقتصادی و امنیت منطقه‌ای تأمین شود. فرضیه پژوهش با این مضمون که برگزیت موجب پیچیده‌تر شدن مناقشه جبل الطارق شده و نیاز به رویکردهای ترکیبی حقوقی، امنیتی و دیپلماتیک برای حل آن را افزایش داده است، با شواهد متعدد تأیید شد؛ تغییرات پسابریگزیت در کنترل مرزها و آزادی جابه‌جایی کارگران مرزی نشان داد که ابزارهای اقتصادی و اجتماعی اهمیت حیاتی دارند. فشارهای اسپانیا و بهره‌گیری از سازوکار اتحادیه اروپا، ضرورت استفاده از دیپلماسی چندجانبه و مداخله سازمان‌های بین‌المللی را برجسته کرد. حضور فعال دولت و مردم جبل الطارق در مذاکرات و تضمین حقوق خود، نشان داد که راهکارهای عملی بدون مشارکت بازیگران محلی موفق نخواهند بود. این سه مورد به وضوح اثبات می‌کنند که فرضیه پژوهش در چارچوب تحلیلی و عملی صحیح است.

تحلیل روند مسئله حاکی از آن است که آینده جبل الطارق همچنان تحت تأثیر چند عامل کلیدی مانند تعادل میان حق تعیین سرنوشت مردم و فشارهای اسپانیا، نقش اتحادیه اروپا در چارچوب پسابریگزیت، و اهمیت امنیت دریایی و اقتصادی مدیریتانه غربی خواهد بود. پیش‌بینی می‌شود که توافقات چندجانبه و مرحله‌ای، شامل هماهنگی اقتصادی، امنیتی و حقوقی، مسیر اصلی حل مناقشه در دهه‌های آینده باشد. همچنین، احتمال وقوع اختلافات جدید در صورت تغییر دولت‌ها یا تغییر سیاست‌های اتحادیه اروپا، همچنان وجود دارد و نیاز به مدیریت فعال و تعامل مستقیم بازیگران محلی احساس می‌شود. از نظر ژئوپلیتیکی، اهمیت جبل الطارق فراتر از دو کشور بریتانیا و اسپانیا است. این منطقه کنترل مسیرهای حیاتی دریایی و انتقال انرژی اروپا را در اختیار دارد و به عنوان نقطه راهبردی برای ناتو و امنیت دریایی غربی عمل می‌کند. در سطح نظری، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مناقشه جبل الطارق بیش از آنکه صرفاً یک اختلاف سرزمینی کلاسیک باشد، نمونه‌ای از رقابت چندسطحی قدرت در چارچوب وابستگی متقابل پیچیده است که در آن ابزارهای نهادی اتحادیه اروپا، قدرت دریایی سنتی بریتانیا و نقش بازیگران محلی به طور همزمان بر روند مناقشه اثر می‌گذارند. بنابراین، چارچوب نظری ژئوپلیتیکی و حقوقی به کاررفته در این پژوهش نشان می‌دهد که تغییرات ساختاری نظیر برگزیت می‌توانند بدون تغییر در حاکمیت رسمی، موازنه عملی قدرت را در مناقشات سرزمینی دگرگون سازند. همچنین برای ایران نیز، این مناقشه اهمیت دارد زیرا ثبات مدیریتانه غربی و تنگه جبل الطارق بر مسیرهای حمل و نقل انرژی، صادرات و واردات ایران به اروپا تأثیر مستقیم دارد. هرگونه تنش یا اختلال در این منطقه می‌تواند هزینه‌های لجستیکی و سیاسی برای شرکت‌ها و دولت ایران افزایش دهد و نیاز به بررسی و پیش‌بینی دقیق سیاست‌های منطقه‌ای را برجسته کند. در جمع‌بندی، می‌توان گفت که مناقشه جبل الطارق پسابریگزیت نمونه‌ای از پیچیدگی‌های حاکمیت، حقوق بین‌الملل و ژئوپلیتیک جدید است. راهکارهای پایدار نیازمند تلفیق راهبردهای حقوقی،

اقتصادی، امنیتی و دیپلماتیک با تمرکز ویژه بر نقش فعال بازیگران محلی هستند. این تحلیل نه تنها به پاسخ به سوال پژوهش کمک کرد، بلکه چارچوبی روشن برای پیش‌بینی روندهای آینده و مدیریت اثرات بین‌المللی و منطقه‌ای ارائه می‌دهد و اهمیت راهبردی جبل الطارق را برای کشورهای ثالث، از جمله ایران، آشکار می‌کند.

این پژوهش با وجود تلاش برای ارائه تحلیل جامع، با برخی محدودیت‌ها روبه‌رو بوده است. نخست، ماهیت کیفی و اسنادی تحقیق باعث شده تا دسترسی به داده‌های میدانی و مصاحبه‌های مستقیم با بازیگران سیاسی و محلی محدود باشد. دوم، بخشی از توافقات پس‌برگزیت هنوز در حال مذاکره است و برخی نتایج عملی آن‌ها در بلندمدت قابل ارزیابی خواهد بود. این محدودیت‌ها می‌تواند بر دقت پیش‌بینی روندهای آینده تأثیر بگذارد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آینده با استفاده از روش‌های ترکیبی کیفی و کمی، به بررسی داده‌های اقتصادی مرزی، الگوهای رفت و آمد نیروی کار و اثرات امنیتی ترتیبات جدید مرزی بپردازند. همچنین مطالعه تطبیقی مناقشه جبل الطارق با دیگر مناطق مورد مناقشه دارای وضعیت خودمختار، مانند هنگ کنگ یا جزایر فالکلند، می‌تواند به توسعه چارچوب‌های نظری دقیق‌تر در تحلیل مناقشات سرزمینی معاصر کمک کند.

تشکر و قدردانی

نویسنده کمال تشکر و قدردانی را دارد.

سهم نویسندگان

نویسنده (۱۰۰ درصد)

تاییدیه اخلاقی، تعارض منافع

نویسنده هیچ تعارض منافی ندارد.

منابع مالی، حمایت‌ها

نویسنده هیچ منبع مالی در نوشتن این مقاله نداشته است.

References

- Bichsel, C. (2011). Liquid challenges: Contested water in Central Asia. *Sustainable Development Law & Policy*, 12(1), 24–30, 58–60. Retrieved from: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/sdlp/vol12/iss1/8/>
- Borderlines. (2025). *Gibraltar: The UK's Most Contested Frontier*. Retrieved from: <https://traveltramp.substack.com/p/gibraltar-the-uks-most-contested>
- Del Valle Gálvez, A. (6 May 2017). Gibraltar and the Brexit: New scenarios within a historic dispute – A proposal. *Verfassungsblog*. DOI: [10.17176/20170417-165733](https://doi.org/10.17176/20170417-165733)

Retrieved from: <https://verfassungsblog.de/gibraltar-and-the-brexit-new-scenarios-within-a-historic-dispute-a-proposal>

- Department of Foreign Affairs and Trade. (2020). Cable regarding the visit of the Australian High Commissioner to the United Kingdom to Gibraltar in 2017 [PDF]. Australian Government. Retrieved from: <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/dfat-foi-lex2856.pdf>
- Faudone, J. (23 June 2025). A new chapter for the disputed rock: The EU-UK agreement on Gibraltar. DCU Brexit Institute, Dublin City University. Retrieved from: <https://dcubrexitinstitute.eu/2025/06/a-new-chapter-for-the-disputed-rock-the-eu-uk-agreement-on-gibraltar/>
- Fernández-Pontes, I. (25 August 2025). *Gibraltar-Spain border to vanish in 2026 under post-Brexit deal*. Euractiv. Retrieved from: <https://www.euractiv.com/news/gibraltar-spain-border-to-vanish-in-2026-under-post-brexit-deal/>
- Foreign, Commonwealth & Development Office. (11 June 2025). *Agreement protects sovereignty and economic security of Gibraltar*. GOV.UK. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/news/agreement-protects-sovereignty-and-economic-security-of-gibraltar>
- Government of Gibraltar. (2025, June 11). UK-EU Gibraltar trade and mobility agreement – 434/2025. Retrieved from: <https://www.gibraltar.gov.gi/press-releases/uk-eu-gibraltar-trade-and-mobility-agreement-4342025-10961>
- Hogarth, R. (5 October 2017). *Dispute resolution after Brexit*. Institute for Government. Retrieved from: https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/IfG_Brexit_dispute_resolution_WEB.pdf
- Investment Monitor. (20 September 2022). *Why Gibraltar matters to the UK and Spain*. Retrieved from: <https://www.investmentmonitor.ai/features/why-gibraltar-matters-to-the-uk-and-spain/>
- Jikia, M., & Jincharadze, K. (2022). Status of Gibraltar – The dispute over the sovereignty after Brexit. *European Scientific Journal*, 18(11), 1–13. <https://doi.org/10.19044/esj.2022.v18n11p1>
- Keleher, E. P., & Herman, M. C. (2023). Treaty of Utrecht. EBSCO Research Starters. Retrieved from: <https://www.ebsco.com/research-starters/religion-and-philosophy/treaty-utrecht>
- Mahan, A. T. (1890). *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*. Boston: Little, Brown and Company.
- Mason, S. (4 January 2018). *We will rock you – The resilience and importance of*

- Gibraltar. UK Defence Journal. Retrieved from: <https://ukdefencejournal.org.uk/will-rock-resilience-importance-gibraltar/>
- Maurer, J. H. (21 March 2022). *The geopolitics and grand strategy of Alfred Thayer Mahan*. Engelsberg Ideas. Retrieved from: <https://engelsbergideas.com/essays/the-geopolitics-and-grand-strategy-of-alfred-thayer-mahan/>
 - Naldi, G. J. (1984). The Gibraltar Dispute and Some Possible Solutions. *Netherlands International Law Review*, 31(1), 31–58. doi:10.1017/S0165070X00013097
 - Nilson, C. D., & Philips, I. (26 June 2025). *Post-Brexit agreement on Gibraltar: Key developments and practical implications*. Faegre Drinker Biddle & Reath LLP. Retrieved from: <https://www.faegredrinker.com/en/insights/publications/2025/6/post-brexit-agreement-on-gibraltar-key-developments-and-practical-implications>
 - O'Reilly, G. (1999). Gibraltar: Sovereignty disputes and territorial waters. *Boundary and Security Bulletin*, 7(1), 67–81. International Boundaries Research Unit, Durham University. Retrieved from: https://www.durham.ac.uk/media/durham-university/research/research-centres/ibru-centre-for-borders-research/maps-and-databases/publications-database/boundary-amp-security-bulletins/bsb7-1_oreilly.pdf
 - Otukoya, T. A. (2024). The securitization theory. *International Journal of Science and Research Archive*, 11(1), 1747–1755. <https://doi.org/10.30574/ijrsra.2024.11.1.0225>
 - Pack, Sasha D. (2019). *The Deepest Border: The Strait of Gibraltar and the Making of the Modern Hispano-African Borderland*. 1st ed., Stanford University Press. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/j.ctvqr1f40>. Accessed 7 Aug. 2026.
 - Pérez-Prat Durbán, L. (2025). GONZÁLEZ GARCÍA, I. (Dir), *El Brexit en la cooperación transfronteriza entre Gibraltar, Campo de Gibraltar y Andalucía*, Dykinson, Madrid, 2023, 449 pp. *Revista Electrónica de Estudios Internacionales (REEI)*, (49), 617–620.
 - Real Instituto Elcano. (30 September 2013). *The Gibraltar crisis and the measures, options and strategies open to Spain*. Retrieved from: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/the-gibraltar-crisis-and-the-measures-options-and-strategies-open-to-spain/>
 - RunSensible. (n.d.). *Modus vivendi*. RunSensible Legal Dictionary. Retrieved from: <https://www.runsensible.com/legal-dictionary/modus-vivendi/>

- Šerić, M. (9 April 2023). *Heartland geopolitical theory: An idea that dictates contemporary geopolitics – Analysis*. Eurasia Review. Retrieved from: <https://www.eurasiareview.com/09042023-heartland-geopolitical-theory-an-idea-that-dictates-contemporary-geopolitics-analysis/>
- Squire, R. (24 January 2014). *Tensions between Britain and Spain over Gibraltar*. E-International Relations. Retrieved from: <https://www.e-ir.info/2014/01/24/tensions-between-britain-and-spain-over-gibraltar/>
- Verdú Baeza, J. (2024). Gibraltar: Challenges in the post-Brexit era. *Small States & Territories*, 7(1), 123–138. Retrieved from: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/121683>
- Wilkins, T. (15 November 2021). *The AUKUS trilateral security partnership and what it means for Australia*. International Information Network Analysis, Sasakawa Peace Foundation. Retrieved from: https://www.spf.org/iina/en/articles/thomas_03.html